

1.12.2020

Eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunta
Valiokuntaneuvos Päivi Salo

Viite: **HE 230/2020 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi terveydenhuoltolain ja sosiaalihuoltolain muuttamisesta**

1. Johdanto

Nykyisen lainsäädännön mukaan kunnat, kuntayhtymät ja sairaanhoitopiirit vastaavat omasta valmiussuunnittelustaan ja varautumisestaan. Viidellä yliopistollisella sairaanhoitopiirillä on terveydenhuoltolain mukaiseen erikoissairaanhoidon järjestämissopimukseen perustuva koordinaatiovastuu omalla erityisvastuualueellaan. Vaikka terveydenhuollon ja sosiaalihuollon järjestelmät toimivat normaalioloissa pääosin vähintäänkin melko hyvin, niin nyt käynnissä oleva Covid19 -epidemia vahvistaa käsityksen normaalia keskitetymmän ohjauksen tarpeesta poikkeusoloissa.

Tällä hetkellä lainsäädäntö on hajauttanut vastuuta valmiutta ja varautumista koskevissa asioissa eri toimijoille tavalla, joka ei tue selkeän kokonaiskuvan muodostamista ja saattaa jättää tulkinnan varaa eri toimijoiden vastuille.

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi terveydenhuoltolakia ja sosiaalihuoltolakia lisäämällä niihin sosiaali- ja terveydenhuollon valmiussuunnittelua ja tilannekuvan luomista koskevia säännökset. Sairaanhoitopiireille, joissa on yliopistollinen sairaala, annettaisiin tehtäväksi sosiaali- ja terveydenhuollon valmiussuunnittelun ohjaus valtakunnallisten yhtenäisten periaatteiden mukaisesti omalla erityisvastuualueellaan. Ehdotus selkeyttää eri toimijoiden roolia sosiaali- ja terveydenhuollon valmiussuunnittelussa, mahdollistaa valmiussuunnittelun yhtenäisen kokonaisuuden laatimisen ja parantaa tiedonkulkua eri toimijoiden välillä.

Lakiehdotuksen mukaan yliopistollista sairaalaa ylläpitävä sairaanhoitopiiri kokoaisi ja ylläpitäisi tilannekuvaa perusterveydenhuollon ja erikoissairaanhoidon häiriötilanteista ja niiden uhkista sekä terveyspalvelujärjestelmän valmiudesta vastata erilaisiin häiriötilanteisiin. Riittävän nopeasti päivittyvän tilannekuvan muodostaminen vaatii koordinaatiota, riittäviä tiedonsaantioikeuksia sekä toimivia tietojärjestelmiä tarvittavien tietojen keräämiseen. Kuntien, kuntayhtymien, sairaanhoitopiirien ja erityisvastuualueiden yhteistoiminnan tulee normaaliolojen häiriötilanteissa ja erityisesti poikkeusoloissa nojautua enemmän velvoitteeseen kuin vapaaehtoiseen sopimiseen. On hyvä, että velvoite kirjoitetaan selkeästi terveydenhuoltolakiin.

2. Laki terveydenhuoltolain muuttamisesta

Terveydenhuoltolaki 38 §. Terveydenhuollon alueellinen varautuminen ja valtion osallistumisen valmiuden ylläpitämiseen.

Pykälän ensimmäisen momentin sanamuotojen ehdotettu muoto on onnistunut. Suuronnettomuus ja terveydenhuollon erityistilanteet on vaihdettu nykytermistön mukaisiksi normaaliolojen häiriötilanteiksi ja poikkeusoloiksi. Tämä selkeyttää asiaa.

Ensimmäiseen momenttiin on lisätty välttämättömien tietojen luovutus yliopistosairaanhoitopiirille. On hyvä, että tietosuoja on huomioitu lakimuutosehdotuksessa. Valmiussuunnittelua ja tilannekuvan ylläpitoa varten välttämättömät tiedot on voitava siirtää organisaatiosta toiseen salassapitosäännösten estämättä.

Terveydenhuoltolaki 42 a §. Valmiuteen ja varautumiseen liittyvät tehtävät.

Valmiussuunnittelun ohjaus

Terveydenhuoltolakiin ehdotetaan lisättäväksi uusi pykälä, joka määrittelee valmiussuunnittelun ohjausvastuun sekä terveydenhuollon tilannekuvan ylläpidon ja jakamisen yliopistosairaanhoitopiireille.

Integroitu valmiussuunnittelu kattaisi sairaanhoitopiirien lisäksi myös kuntien perusterveydenhuollon ja sosiaalihuollon valmiussuunnittelun. Yhtenäistä valmiussuunnittelua tehtäisiin perustuen sosiaali- ja terveydenhuollon valtakunnalliseen valmiussuunnitteluportaaliin. Tilannekuvan ylläpito koskisi ainoastaan terveydenhuoltoa.

Ehdotus selkeyttää eri toimijoiden roolia sosiaali- terveydenhuollon valmiussuunnittelussa. Toimeenpanossa on kuitenkin huomioitava, että organisaatioiden valmiudet valmiussuunnitteluun eivät ole yhteneväiset.

On selvää, että useiden sairaanhoitopiirien valmiussuunnittelun yhteensovittamiseen sekä perusterveydenhuollon ja sosiaalitoimen valmiussuunnittelun ohjaamiseen tarvitaan resursseja yliopistosairaanhoitopiireissä. Jos valmiussuunnittelun tilannetta halutaan selkeästi parantaa nykyisestä, vaatii se resursseja myös muissa organisaatioissa. Yliopistosairaanhoitopiirien ohjausrooli vaikeutuu, mikäli sosiaali- ja terveydenhuollon toimijoiden valmiussuunnittelu on hyvin eri tasolla.

Valmiuslain 13 §:n mukaan varautumista johtaa ja valvoo valtioneuvosto sekä kukin ministeriö toimialallaan. Sosiaali- ja terveysministeriö ministeriö yhteen sovittaa varautumista omalla toimialallaan. Tästä esimerkkinä on sosiaali- ja terveydenhuollon valtakunnallinen valmiussuunnitteluportaali, joka on otettu käyttöön terveydenhuollossa. Vaikka portaali on useilla toimijoilla käytössä, varsinaisesta laajasta ja systemaattisesta valtakunnallisesta käytöstä koko sosiaali- ja terveydenhuollon toimijoiden keskuudessa ei vielä voida puhua. Portaalien kaikkien ominaisuuksien hyödyntäminen sekä alueellinen ja valtakunnallinen tietojen yhdistäminen vaatii vielä paljon työtä. Kunnat ja sairaanhoitopiirit ovat erilaisia ja eri tasolla valmiussuunnittelussa, joten sosiaali- ja terveysministeriön ohjaus on hyvin tärkeää. Valmiussuunnittelun ohjauksessa ja järjestelmien kehittämisessä tulee huomioida koko sosiaali- ja terveydenhuollon kenttä perustasolta yliopistosairaalaan maakunnalliset eroavaisuudet huomioiden.

Tilannekuvan ylläpito ja jakaminen

Ehdotetun pykälän mukaan tietojen kokoaminen ja tilannekuvan ylläpito perusterveydenhuollon ja erikoissairaanhoidon häiriötilanteista ja niiden uhkista kuuluisivat sairaanhoitopiireille. Sosiaali- ja terveysministeriö kokoaisi alueilla yhtenäisin perustein luodut sosiaali- ja terveydenhuollon tilannekuvatiedot valtakunnalliseksi sosiaali- ja terveydenhuollon tilannekuvaksi valtion johdon käyttöön. Ehdotuksen mukaan viiden yliopistollisen sairaanhoitopiirin keräämät alueelliset tilannekuvat perustuisivat yhdenmukaisiin ja keskenään vertailukelpoisessa muodossa kerättyihin tietoihin, jolloin niistä muodostuisi kattava kaikkien toimijoiden käyttöön tarkoitettu tilannekuva erityisvastuualueelta.

Yhdenmukainen tilannekuvan ylläpito vaatii valtakunnallisen, toimivan tietoteknisen alustan. Covid19 -pandemiaan liittyvien poikkeusolojen hoitamiseksi tilannekuvan keräämistä ja toiminnan organisoimista on käytännössä toteutettu yliopistosairaanhoitopiirien toimesta. Tilannekuvaa on raportoitu Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen tilannetta varten luodulla kyselyalustalla.

Tilannekuvan muodostamiseen käytettävää järjestelmää tulee jatkokehittää. Sosiaali- ja terveysministeriöltä odotetaan siten valtakunnallista ohjeistusta ja työkaluja tilannekuvan laadintaan ja ylläpitoon, jotta lain edellytykset saataisiin täytettyä.

3. Laki sosiaalihuoltolain muuttamisesta

Sosiaalihuoltolakiin ehdotetaan lisättäväksi useita pykälä liittyen sosiaalihuollon valmiuteen ja varautumiseen sekä tilannekuvan muodostamiseen ja välittämiseen.

33 b §:n mukaan kunnan sosiaalihuollosta vastaavalle viranomaiselle annetaan tehtäväksi varmistaa sosiaalihuollon häiriötön toiminta myös normaaliolojen häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa. Vastavasti 33 c §:n mukaan kunnan sosiaalihuollosta vastaavan viranomaisen tulee omalla alueellaan muodostaa tilannekuva uhkista, olosuhteista, palvelujärjestelmän toiminnasta ja kuormituksesta ja välittää se oman toimialansa lisäksi myös aluehallintovirastolle ja alueensa sairaanhoitopiirille.

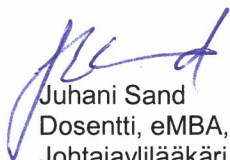
33 d §:n mukaan sairaanhoitopiirin alueen kuntien tulee laatia keskussairaalan sijaintikunnan sosiaalihuollon viranomaisen johdolla yhteinen sosiaalihuollon valmiussuunnitelma. Valmiussuunnitelma tulee yhteensovittaa terveydenhuollon alueellisen valmiussuunnitelman kanssa. Lakimuutos selkeyttää valmiussuunnittelun yhteensovittamista terveydenhuollon näkökulmasta. Sairanhoitopiirillä on siten sosiaalihuoltolain perusteella valmiussuunnittelussa työparinaan keskussairaalan sijaintikunnan sosiaalihuollon viranomainen, joka osallistuu terveydenhuoltolain 42a §:n 1 momentin 1 kohdan mukaiseen sosiaali- ja terveydenhuollon valmiussuunnittelun ohjaamiseen.

Kaiken kaikkiaan sosiaalihuoltolakiin ehdotetut uudet pykälät tukevat yliopistosairanhoitopiireille terveydenhuoltolaissa annettavaa valmiussuunnittelun yhteensovittamistehtävää.

4. Yhteenveto

Lakimuutos nykytilannetta selkeyttävänä on erittäin tarpeellinen. Ehdotus tukee hyvin valmiussuunnittelun kokonaisuuden hallintaa. On järkevää yhdistää valmiussuunnittelun ohjaus ja tilannekuvan ylläpito viiden yliopistosairanhoitopiirin vastuulle, mikä on jo käytännössä monin osin toteutunutkin.

Erittäin tärkeä tavoite on tilannekuvan ylläpito yliopistosairanhoitopiireissä sekä erityisvastuualueiden välinen tilannekuvan jakaminen. Tämä on toteutunut meneillään olevan Covid19 -epidemian aikana pääsääntöisesti hyvin, mutta edellyttänyt paljon manuaalista tietojen vaihtoa. Jatkossa tarvitaan tähän tarkoitukseen sopivia tietojärjestelmäratkaisuja tilannekuvan systemaattisempaan koamiseen ja jakamiseen.

Juhani Sand
Dosentti, eMBA, Lääkintöneuvos
Johtajaylilääkäri
Tampereen yliopistollinen sairaala
Pirkanmaan sairaanhoitopiirin kuntayhtymä